

Onderzoeksrapport

Hoe beoordelen kiezers het nieuwe stembiljet

Onderzoek uitgevoerd door Markteffect, oktober / november 2025

1 Onderzoeksverantwoording

Onderzoeksvraag

Hoofdvraag: hoe werkt het nieuwe stembiljet in de praktijk voor kiezers?

Subvragen:

- Hoe waarderen kiezers het gebruik van het stembiljet?
- Hoe waarderen kiezers het gebruik van de lijst met kandidaten in het stemhokje?
- Hoe bepalen kiezers de keuze voor een kandidaat van een lijst?
- Hoe waarderen kiezers de informatie die ze vooraf hebben ontvangen?

Doelgroep n=6.485

Toelichting

- Experimenteergemeenten: Tynaarlo, Borne, Midden Delfland, Alphen aan den Rijn en Boekel.
- Referentiegemeenten: Zoeterwoude, Westland, Bladel, Oldenzaal en Leusden.
- Van de doelgroep kiezers in experimenteer- en referentiegemeenten deden 6.485 mee aan het onderzoek.

Methode

Kwantitatief offline onderzoek.

Toelichting

- Op de deelnemende stembureaus waren 2 enquêteurs aanwezig.
- Kiezers werden na afloop van het uitbrengen van de stem gevraagd deel te nemen aan de enquête.

Dataverzameling

29 oktober 2025

Toelichting

- De vragenlijst voor experimenteergemeenten bestond uit 26 vragen.
- De vragenlijst voor referentiegemeenten bestond uit 16 vragen. Vragen die specifiek van toepassing waren op het nieuwe stembiljet werden hier niet gesteld.

2 De respondenten

2.1 Wie beantwoordden de vragen in de vragenlijst?

In totaal beantwoordden 6.485 kiezers de vragen uit de enquête direct na het stemmen op woensdag 29 oktober: 3.007 in de experimenteergemeenten, en 3.478 in de referentiegemeenten.

	Vragenlijsten kiezers
Totaal ingevuld (n)	6.485
Alphen a/d Rijn	776
Boekel	571
Borne	567
Midden-Delfland	431
Tynaarlo	662
Gebruikers stemmal	0
Totaal experimenteergemeenten	3.007
Westland	984
Bladel	899
Oldenzaal	495
Zoeterwoude	476
Leusden	624
Totaal referentiegemeenten	3.478

Wat was de leeftijd van de respondenten

Leeftijd	Respondenten in de experimenteergemeenten in %	Respondenten in de referentiegemeenten in %
18-30	17%	14%
31-40	15%	15%
41-55	22%	21%
56-65	20%	20%
66+	25%	29%
Wil leeftijd niet zeggen	1%	0%

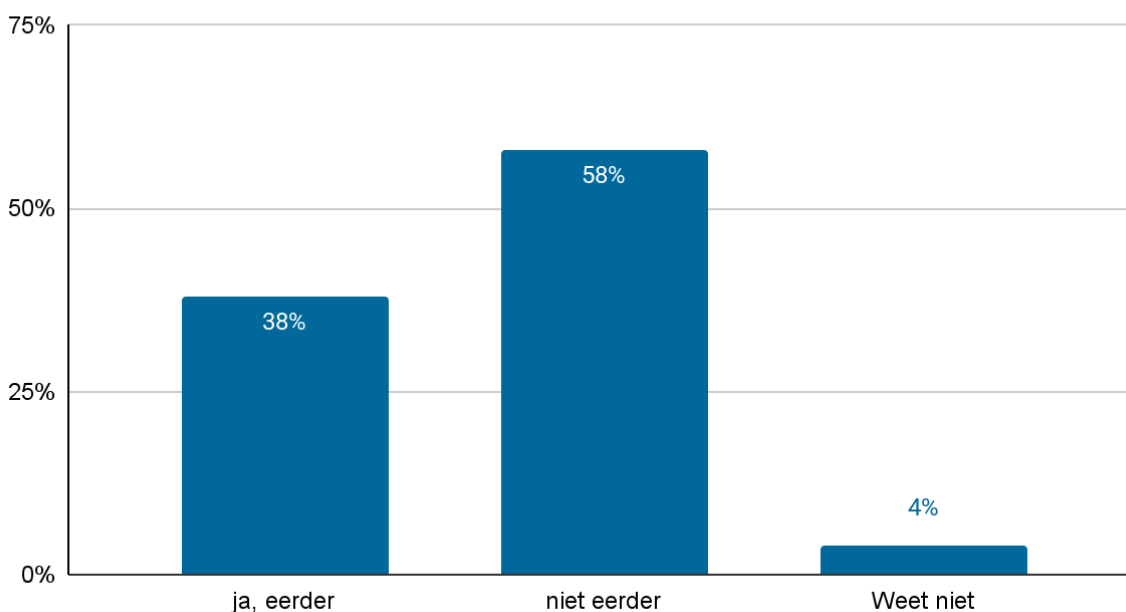
Welke opleiding volg(d)en de respondenten

Opleiding	Deelnemers in de experimenteergemeenten in %	Deelnemers in de referentiegemeenten in %
	//	//
Alleen basisschool	0%	1%
Middelbare school	8%	12%
MBO	31%	31%
HBO	40%	38%
WO	19%	17%
Weet niet / wil niet zeggen	2%	2%

Hoeveel respondenten stemden al eerder met het nieuwe stembiljet?

In de experimenteergemeenten gaf bijna 60% van deelnemers aan de enquête aan dat ze nog niet eerder stemden met het nieuwe stembiljet. Degenen die niet eerder hadden gestemd met het nieuwe stembiljet waren jonger. Of mensen al eerder hadden gestemd met het nieuwe stembiljet had in beperkte mate effect op de waardering voor het nieuwe stembiljet. Zie de paragrafen 3 tot en met 6.

Hoeveel respondenten stemden al eerder met het nieuwe stembiljet?

Per experimenteergemeente

	Totaal	Midden Delfland	Borne	Tynaarlo	Boekel	Alphen aan den Rijn
Ja, eerder gestemd met nieuw stembiljet	38%	34%	39%	44%	37%	37%
Nee, niet eerder gestemd met nieuw stembiljet	58%	60%	59%	53%	59%	59%
Weet ik niet	4%	6%	2%	3%	4%	4%
N =	3007	431	567	662	571	776

Per leeftijdscategorie

	Total	18-30	31-40	41-55	56-65	66+	wil ik liever niet zeggen
Ja, eerder gestemd met nieuw stembiljet	38%	25%	34%	39%	44%	44%	38%
Nee, niet eerder gestemd met nieuw stembiljet	58%	72%	62%	57%	52%	52%	56%
Weet ik niet	4%	3%	3%	4%	4%	4%	6%
N =	3007	510	461	666	593	761	16

3 De waardering van de kiezer voor het gemak van het gebruik van het stembiljet in het stembokje

Overzicht waardering voor het gebruiksgemak van het stembiljet.

Dit deel van de rapportage bevat achtereenvolgens:

- de algemene waardering voor het stemmen met het stembiljet, met een vergelijking tussen experimenteer- en referentiegemeenten;
- de waardering voor het formaat van het stembiljet, met een vergelijking tussen experimenteer- en referentiegemeenten;
- de waardering voor de leesbaarheid van het stembiljet, met een vergelijking tussen experimenteer- en referentiegemeenten;
- de waardering voor het gebruik van partijlogo's op het nieuwe stembiljet;
- een samenvatting van de beoordeling van het gebruiksgemak van het stembiljet.

3.1 Algemeen in experimenteergemeenten

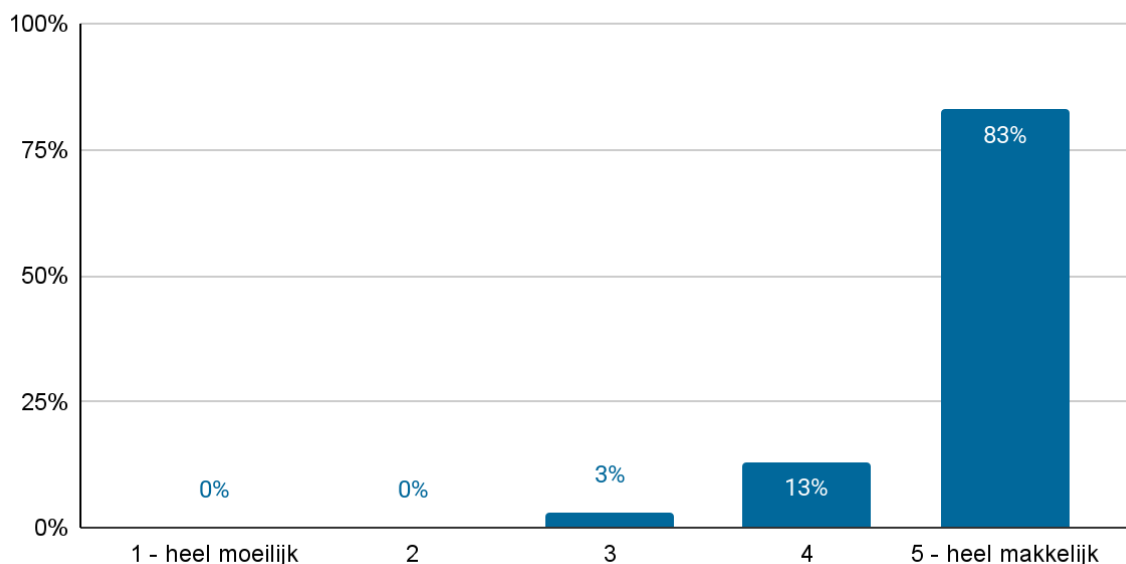
We vroegen kiezers in de experimenteergemeenten om het gemak van het gebruik van het stembiljet te beoordelen, op een schaal van 1 (heel moeilijk) tot 5 (heel makkelijk). De meeste kiezers vonden het stemmen met het nieuwe stembiljet makkelijk of heel makkelijk. Gemiddeld gaven zij het gebruiksgemak van het nieuwe stembiljet een 4,8.

Hoe vond u het om te stemmen met het stembiljet?

U mag een cijfer geven tussen de 1 en de 5, waarbij een '1' staat voor 'heel moeilijk' en een '5' staat voor 'heel makkelijk'.

Hoe vond u het om te stemmen met het stembiljet?

Totaal experimenteergemeenten | Gemiddeld 4,8

Column %	Total	Midden Delfland	Borne	Tynaarlo	Boekel	Alphen aan de Rijn
1 – heel moeilijk	0%	0%	1%	0%	0%	1%
2	0%	0%	1%	0%	0%	1%
3	3%	3%	3%	2%	3%	6%
4	13%	15%	11%	12%	8%	17%
5 – heel makkelijk	83%	81%	84%	86%	89%	76%
Gemiddeld	4,8	4,8	4,8	4,8	4,8	4,7
N =	3007	431	567	662	571	776

Per leeftijdsgroep en opleidingsniveau in experimenteergemeenten

Leeftijden en opleidingsniveaus van kiezers hebben weinig impact op hoe kiezers het ervaren gemak van stemmen. Bijna alle groepen beoordelen het gemak van het stemmen met gemiddeld een 4,8, alleen 66-plussers geven een 4,7.

Hoe vond u het om te stemmen met het stembiljet?

U mag een cijfer geven tussen de 1 en de 5, waarbij een '1' staat voor 'heel moeilijk' en een '5' staat voor 'heel makkelijk'.

Beoordeling van kiezers per leeftijdsgroep

Totaal	18-30	31-40	41-55	56-65	66+	wil ik liever niet zeggen
0%	0%	0%	0%	1%	1%	0%
0%	0%	0%	1%	0%	1%	6%
3%	3%	2%	3%	3%	5%	0%
13%	11%	12%	13%	13%	13%	25%
83%	86%	85%	83%	83%	80%	69%
4,8	4,8	4,8	4,8	4,8	4,7	4,6
3007	510	461	666	593	761	16

Beoordeling van kiezers per soort opleiding

Basisschool	Middelbare school	Mbo - middelbare beroepsopleiding	Hbo - hogere beroepsopleiding	Wo - universiteit	Weet niet / wil liever niet zeggen
0%	1%	1%	0%	0%	0%
7%	0%	1%	0%	0%	4%
7%	5%	3%	3%	3%	9%
14%	13%	12%	13%	12%	16%
71%	80%	83%	83%	85%	71%
4,5	4,7	4,8	4,8	4,8	4,5
14	238	919	1202	579	55

Eerder gestemd met het nieuwe stembiljet

Er is een klein verschil in waardering voor het gemak tussen kiezers die al eerder stemden met het nieuwe stembiljet, en kiezers die voor het eerst met het nieuwe stembiljet stemden. Bij de eerste groep is het gemiddelde cijfer een 4,8, bij de tweede groep een 4,7.

Hoe vond u het om te stemmen met het stembiljet?

U mag een cijfer geven tussen de 1 en de 5, waarbij een '1' staat voor 'heel moeilijk' en een '5' staat voor 'heel makkelijk'.

	Ja, eerder gestemd met nieuw stembiljet	Nee, niet eerder gestemd met nieuw stembiljet	Weet ik niet
1 – heel moeilijk	0%	1%	1%
2	0%	1%	0%
3	2%	4%	6%
4	12%	13%	16%
5 – heel makkelijk	85%	82%	77%
Gemiddeld	4,8	4,7	4,7
N =	1151	1740	116

Experimenteergemeenten vergeleken met referentiegemeenten

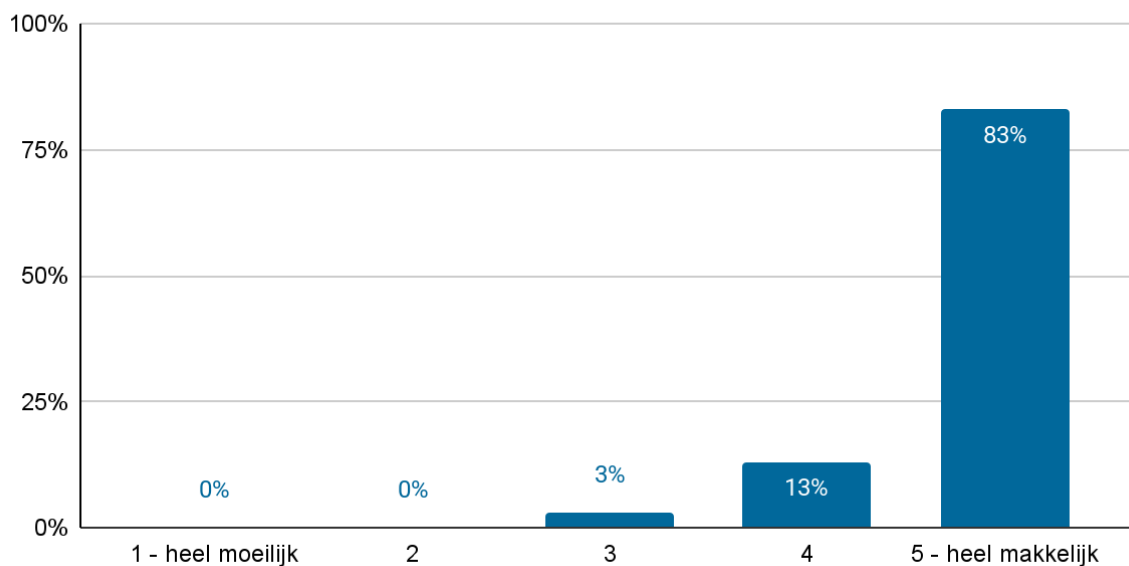
Kiezers in de experimenteergemeenten geven een hoger cijfer voor het gebruiksgemak van het nieuwe stembiljet (4,8) dan kiezers in de referentiegemeenten voor het huidige stembiljet (4,1). Dit verschil is statistisch significant. Het is opvallend dat het nieuwe stembiljet beter scoort op stemgemak dan het huidige stembiljet: te verwachten zou zijn dat kiezers het makkelijker vinden te stemmen met een stembiljet dat ze gewend zijn, dan met een nieuw stembiljet dat ze nog niet eerder hebben gebruikt. Een gemiddelde van een 4,8 is bovendien erg hoog, wetende dat een 5,0 het maximale cijfer is.

Hoe vond u het om te stemmen met het stembiljet?

U mag een cijfer geven tussen de 1 en de 5, waarbij een '1' staat voor 'heel moeilijk' en een '5' staat voor 'heel makkelijk'.

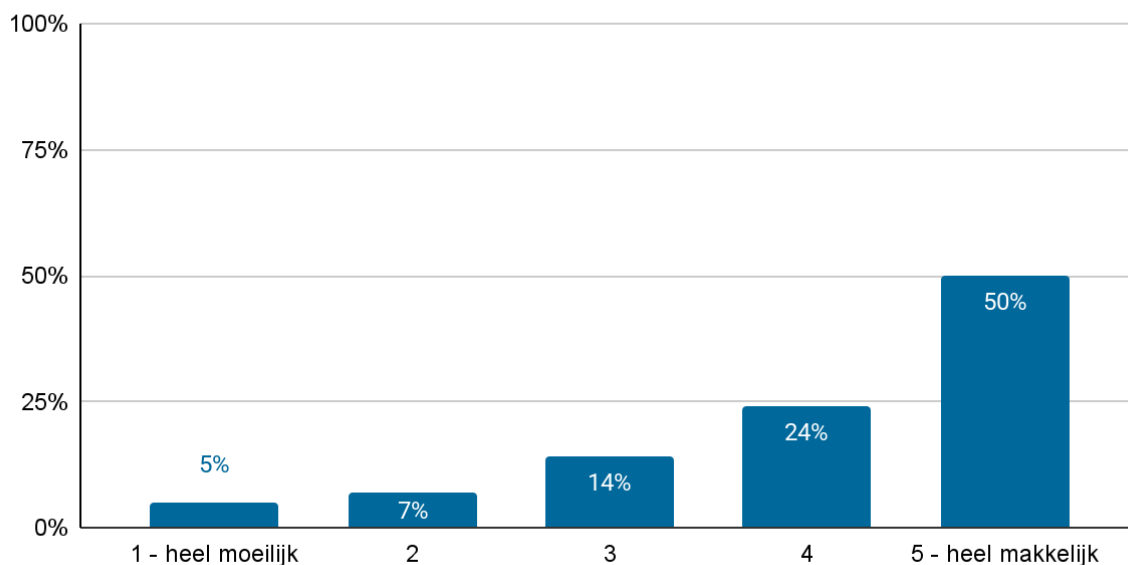
Hoe vond u het om te stemmen met het stembiljet?

Totaal experimenteergemeenten | Gemiddeld 4,8

Hoe vond u het om te stemmen met het stembiljet?

Totaal referentiegemeenten | Gemiddeld 4,1

Alle leeftijdsgroepen en opleidingsniveaus geven hogere scores voor het gebruiksgemak in experimenteergemeenten dan in referentiegemeenten. Ook wordt in experimenteergemeenten vaker een 5 (heel makkelijk) gegeven. Dit verschil is significant. Ongeacht leeftijd of opleidingsniveau ervaren kiezers het nieuwe stembiljet als gemakkelijker in gebruik dan het huidige stembiljet.

Hoe vond u het om te stemmen met het stembiljet?

U mag een cijfer geven tussen de 1 en de 5, waarbij een '1' staat voor 'heel moeilijk' en een '5' staat voor 'heel makkelijk'.

Totaal experimenteergemeenten

Column %	Total	18-30	31-40	41-55	56-65	66+	wil liever niet zeggen
1 – heel moeilijk	0%	0%	0%	0%	1%	1%	0%
2	0%	0%	0%	1%	0%	1%	6%
3	3%	3%	2%	3%	3%	5%	0%
4	13%	11%	12%	13%	13%	13%	25%
5 – heel makkelijk	83%	86%	85%	83%	83%	80%	69%
Gemiddeld	4,8	4,8	4,8	4,8	4,8	4,7	4,6
N =	3007	510	461	666	593	761	16

Column %	Total	Basisschool	Middelbare school	Mbo	Hbo	Wo	Weet niet / wil niet zeggen
1 – heel moeilijk	0%	0%	1%	1%	0%	0%	0%
2	0%	7%	0%	1%	0%	0%	4%
3	3%	7%	5%	3%	3%	3%	9%
4	13%	14%	13%	12%	13%	12%	16%
5 – heel makkelijk	83%	71%	80%	83%	83%	85%	71%
Gemiddeld	4,8	4,5	4,7	4,8	4,8	4,8	4,5
N =	3007	14	238	919	1202	579	55

Totaal referentiegemeenten

Column %	18-30	31-40	41-55	56-65	66+	wil ik liever niet zeggen
1 – heel moeilijk	2%	3%	2%	4%	10%	0%
2	7%	7%	5%	6%	10%	11%
3	17%	14%	14%	14%	13%	11%
4	24%	23%	24%	27%	21%	33%
5 – heel makkelijk	50%	53%	56%	49%	46%	44%
Gemiddeld	4,1	4,2	4,3	4,1	3,8	4,1
N =	502	520	723	705	1019	9

Column %	Basis-school	Middelbare school	Mbo	Hbo	Wo	Weet niet / wil niet zeggen
1 – heel moeilijk	18%	6%	5%	4%	4%	9%
2	5%	10%	7%	8%	4%	9%
3	9%	15%	15%	15%	11%	20%
4	5%	21%	24%	24%	24%	20%
5 – heel makkelijk	64%	48%	48%	49%	58%	41%
Average	3,9	3,9	4,0	4,1	4,3	3,7
Column n	22	425	1086	1313	578	54

3.2 Hoe beoordeelt de kiezer het formaat van het stembiljet?

Algemeen in experimenteergemeenten

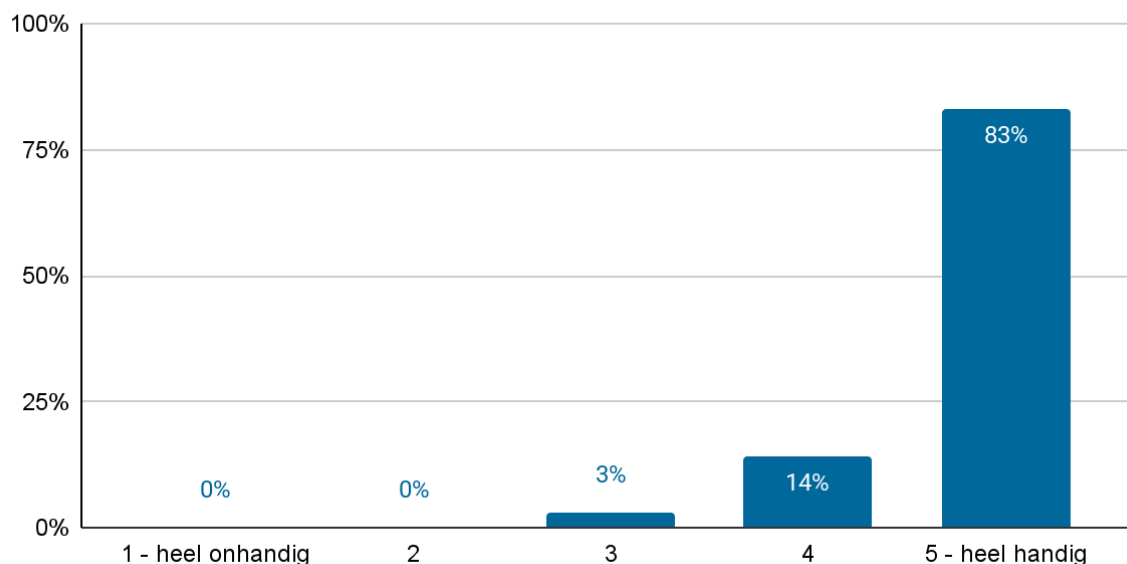
We vroegen kiezers in de experimenteergemeenten om het formaat van het stembiljet te beoordelen, op een schaal van 1 (heel onhandig) tot 5 (heel handig). De meeste kiezers - 83% - vonden het formaat van het nieuwe stembiljet heel handig. Gemiddeld gaven kiezers het formaat van het nieuwe stembiljet een 4,8.

Wat vond u van het formaat van het stembiljet?

U mag een cijfer geven tussen de 1 en de 5, waarbij een '1' staat voor 'heel onhandig' en een '5' staat voor 'heel handig'. Totaal experimenteergemeenten.

Wat vond u van het formaat van het stembiljet?

Totaal experimenteergemeenten | Gemiddeld 4,8

	Totaal	Midden Delfland	Borne	Tynaarlo	Boekel	Alphen aan de Rijn
1 – heel onhandig	0%	0%	0%	0%	1%	0%
2	0%	0%	1%	0%	1%	1%
3	3%	2%	4%	2%	2%	4%
4	14%	13%	13%	10%	7%	22%
5 – heel handig	83%	84%	83%	89%	90%	73%
Gemiddeld	4,8	4,8	4,8	4,9	4,8	4,7
N =	3007	431	567	662	571	776

Per leeftijdsgroep en opleidingsniveau in experimenteergemeenten

Kiezers van alle leeftijden en opleidingsniveaus zijn positief over het formaat van het nieuwe stembiljet. In iedere groep vindt meer dan 95% van de kiezers het formaat van het stembiljet 'handig' of 'heel handig'.

Wat vond u van het formaat van het stembiljet?

U mag een cijfer geven tussen de 1 en de 5, waarbij een '1' staat voor 'heel onhandig' en een '5' staat voor 'heel handig'.

	Total	18-30	31-40	41-55	56-65	66+	wil ik liever niet zeggen
1 – heel onhandig	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%
2	0%	0%	0%	1%	0%	0%	6%
3	3%	1%	2%	3%	2%	4%	6%
4	14%	14%	15%	12%	13%	14%	19%
5 – heel handig	83%	84%	82%	84%	84%	82%	69%
Gemiddeld	4,8	4,8	4,8	4,8	4,8	4,8	4,5
N =	3007	510	461	666	593	761	16

	Totaal	Basis-school	Middel-bare school	Mbo	Hbo	Wo	Weet niet / wil niet zeggen
1 – heel onhandig	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%
2	0%	0%	0%	0%	0%	1%	2%
3	3%	0%	4%	2%	3%	3%	4%
4	14%	0%	15%	12%	14%	15%	20%
5 – heel handig	83%	100%	81%	85%	83%	81%	75%
Gemiddeld	4,8	5,0	4,8	4,8	4,8	4,8	4,7
N =	3007	14	238	919	1202	579	55

Eerder gestemd met het nieuwe stembiljet

Er is geen verschil in waardering voor het formaat tussen kiezers die al eerder stemden met het nieuwe stembiljet, en kiezers die voor het eerst met het nieuwe stembiljet stemden. Beide groepen geven een 4.8.

Experimenteergemeenten vergeleken met referentiegemeenten

Het formaat van het nieuwe stembiljet krijgt een veel hogere score dan het huidige stembiljet: een 4,8 tegen een 1,9. In de experimenteergemeenten beoordeelt niemand het formaat als 'onhandig' of 'heel onhandig'. In de referentiegemeenten beoordeelt 22% van de kiezers het formaat als 'onhandig' en 53% als 'heel onhandig'.

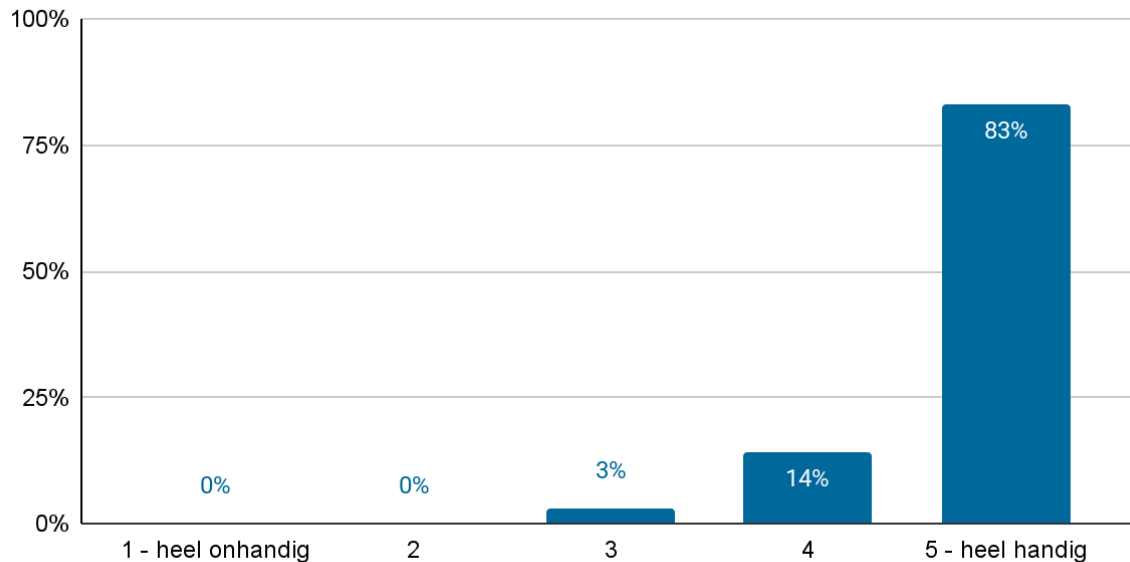
Wat vond u van het formaat van het stembiljet?

U mag een cijfer geven tussen de 1 en de 5, waarbij een '1' staat voor 'heel onhandig' en een '5' staat voor 'heel handig'. Totaal experimenteergemeenten.

Totaal experimenteergemeenten

Wat vond u van het formaat van het stembiljet?

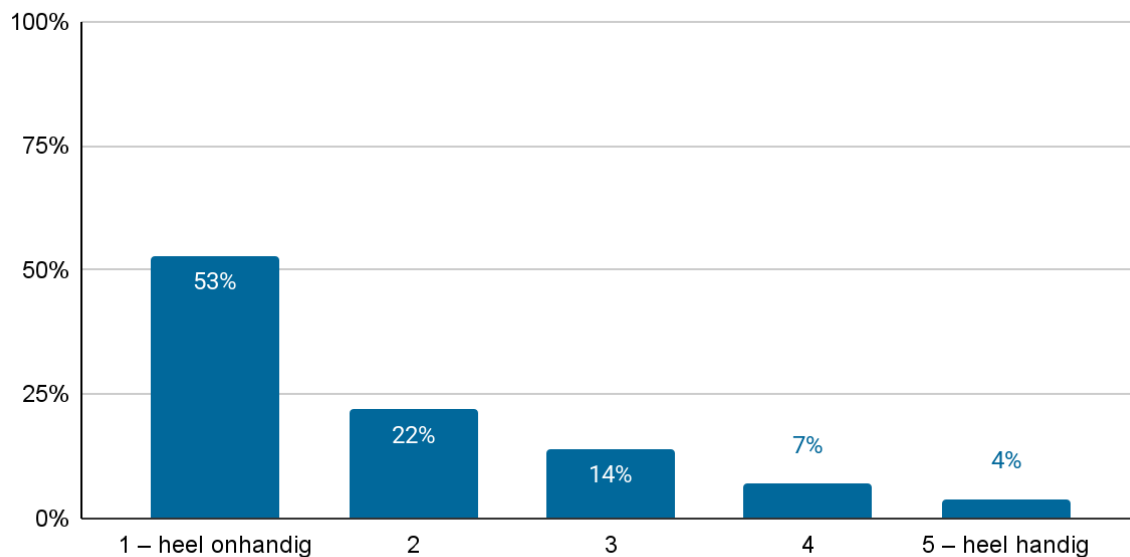
Totaal experimenteergemeenten | Gemiddeld 4,8

Totaal referentiegemeenten

Wat vond u van het formaat van het stembiljet?

Totaal referentiegemeenten | Gemiddeld 1,9

Voor alle leeftijden en opleidingsniveaus geldt dat stemmers in experimenteergemeenten veel positiever zijn over het formaat dan in referentiegemeenten. Het grootste verschil zit bij de 66-plussers: het nieuwe stembiljet krijgt van hen gemiddeld een 4,8, het huidige stembiljet gemiddeld een 1,6.

Wat vond u van het formaat van het stembiljet?

U mag een cijfer geven tussen de 1 en de 5, waarbij een '1' staat voor 'heel onhandig' en een '5' staat voor 'heel handig'.

Totaal experimenteergemeenten

	Totaal	18-30	31-40	41-55	56-65	66+	wil ik liever niet zeggen
1 – heel onhandig	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%
2	0%	0%	0%	1%	0%	0%	6%
3	3%	1%	2%	3%	2%	4%	6%
4	14%	14%	15%	12%	13%	14%	19%
5 – heel handig	83%	84%	82%	84%	84%	82%	69%
gemiddeld	4,8	4,8	4,8	4,8	4,8	4,8	4,5
N =	3007	510	461	666	593	761	16

	Totaal	Basis-school	Middel-bare school	Mbo	Hbo	Wo	Weet niet / wil liever niet zeggen
1 – heel onhandig	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%
2	0%	0%	0%	0%	0%	1%	2%
3	3%	0%	4%	2%	3%	3%	4%
4	14%	0%	15%	12%	14%	15%	20%
5 – heel handig	83%	100%	81%	85%	83%	81%	75%
Gemiddeld	4,8	5,0	4,8	4,8	4,8	4,8	4,7
N =	3007	14	238	919	1202	579	55

Totaal referentiegemeenten

	18-30	31-40	41-55	56-65	66+	wil ik liever niet zeggen
1 – heel onhandig	43%	36%	48%	57%	69%	33%
2	27%	33%	22%	19%	14%	11%
3	19%	17%	15%	14%	9%	0%
4	8%	9%	9%	7%	5%	22%
5 – heel handig	3%	5%	6%	3%	2%	33%
Average	2,0	2,1	2,0	1,8	1,6	3,1
Column n	502	520	723	705	1019	9

	Basisschool	Middelbare school	Mbo	Hbo	Wo	Weet niet / wil liever niet zeggen
1 – heel onhandig	32%	59%	57%	51%	48%	59%
2	14%	17%	18%	24%	26%	15%
3	18%	14%	13%	14%	16%	13%
4	18%	6%	8%	7%	7%	6%
5 – heel handig	18%	4%	4%	3%	4%	7%
Gemiddeld	2,8	1,8	1,8	1,9	1,9	1,9
N =	22	425	1086	1313	578	54

3.3 Hoe beoordeelt de kiezer de leesbaarheid van het stembiljet?

Algemeen in experimenteergemeenten

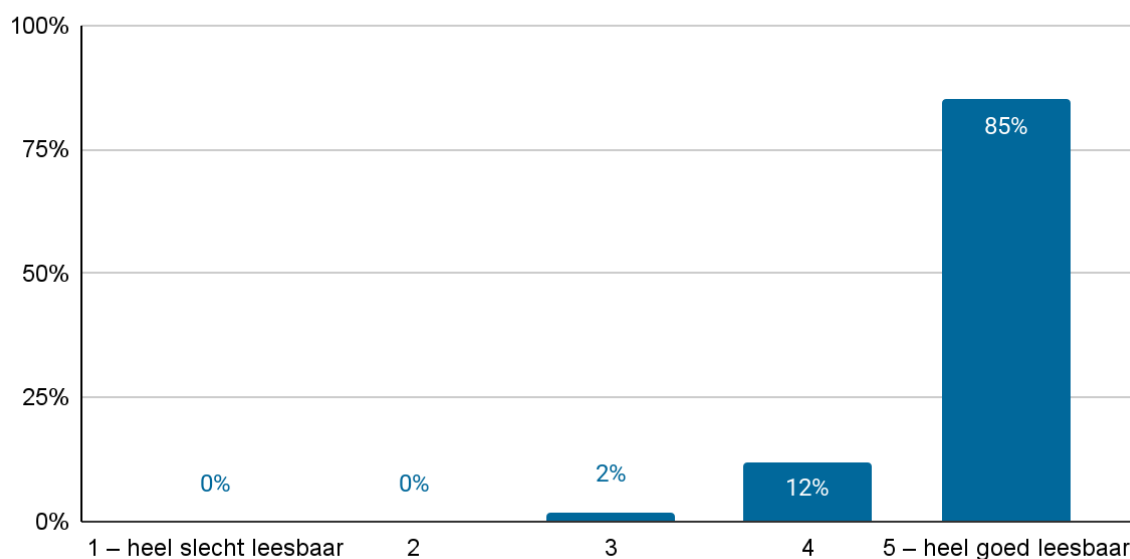
We vroegen kiezers in de experimenteergemeenten om de leesbaarheid van het stembiljet te beoordelen, op een schaal van 1 (heel slecht leesbaar) tot 5 (heel goed leesbaar). Gemiddeld gaven kiezers de leesbaarheid van het nieuwe stembiljet een 4,8. 97% van de kiezers vond het stembiljet ‘goed leesbaar’ of ‘heel goed leesbaar’. Een gemiddelde van een 4,8 is erg hoog, wetende dat een 5,0 het maximale cijfer is.

Wat vond u van de leesbaarheid van het stembiljet?

U mag een cijfer geven tussen de 1 en de 5, waarbij een ‘1’ staat voor ‘heel slecht leesbaar’ en een ‘5’ staat voor ‘heel goed leesbaar’.

Wat vond u van de leesbaarheid van het stembiljet?

Totaal experimenteergemeenten | Gemiddeld 4,8

1 – heel slecht leesbaar	0%
2	0%
3	2%
4	12%
5 – heel goed leesbaar	85%
Gemiddeld	4,8
N =	3007

	Totaal	Midden Delfland	Borne	Tynaarlo	Boekel	Alphen aan de Rijn
1 – heel slecht leesbaar	0%	0%	0%	0%	0%	0%
2	0%	0%	1%	0%	0%	0%
3	2%	1%	1%	1%	2%	5%
4	12%	12%	10%	11%	5%	20%
5 – heel goed leesbaar	85%	86%	88%	88%	93%	75%
Gemiddeld	4,8	4,8	4,8	4,9	4,9	4,7
N =	3007	431	567	662	571	776

Per leeftijdsgroep en opleidingsniveau in experimenteergemeenten

Kiezers van alle leeftijdsgroepen en opleidingsniveaus beoordelen de leesbaarheid van het nieuwe stembiljet gemiddeld heel positief: met een 4,8 of hoger. Er zit weinig verschil in hoe de verschillende groepen (leeftijd en opleiding) de leesbaarheid beoordelen. Alleen respondenten die niet wilden zeggen wat hun leeftijd was (n =16), of hun opleiding (n=55) gaven een iets lager gemiddeld cijfer.

Wat vond u van de leesbaarheid van het stembiljet?

U mag een cijfer geven tussen de 1 en de 5, waarbij een '1' staat voor 'heel slecht leesbaar' en een '5' staat voor 'heel goed leesbaar'.

	Total	18-30	31-40	41-55	56-65	66+	wil ik liever niet zeggen
1 – heel slecht leesbaar	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%
2	0%	0%	0%	0%	0%	1%	13%
3	2%	1%	1%	3%	2%	3%	19%
4	12%	10%	10%	12%	12%	14%	6%
5 – heel goed leesbaar	85%	89%	89%	85%	85%	82%	63%
Gemiddeld	4,8	4,9	4,9	4,8	4,8	4,8	4,2
N =	3007	510	461	666	593	761	16

	Totaal	Basis-sch ool	Middel-ba re school	Mbo	Hbo	Wo	Weet niet / wil niet zeggen
1 – heel slecht leesbaar	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%
2	0%	7%	0%	0%	0%	0%	7%
3	2%	0%	3%	2%	2%	3%	11%
4	12%	0%	13%	10%	13%	11%	16%
5 – heel goed leesbaar	85%	93%	83%	88%	85%	86%	65%
Average	4,8	4,8	4,8	4,8	4,8	4,8	4,4
Column n	3007	14	238	919	1202	579	55

Eerder gestemd met het nieuwe stembiljet

Er is geen verschil in waardering voor de leesbaarheid tussen kiezers die al eerder stemden met het nieuwe stembiljet, en kiezers die voor het eerst met het nieuwe stembiljet stemden. Beide groepen geven een 4,8.

Experimenteergemeenten vergeleken met referentiegemeenten

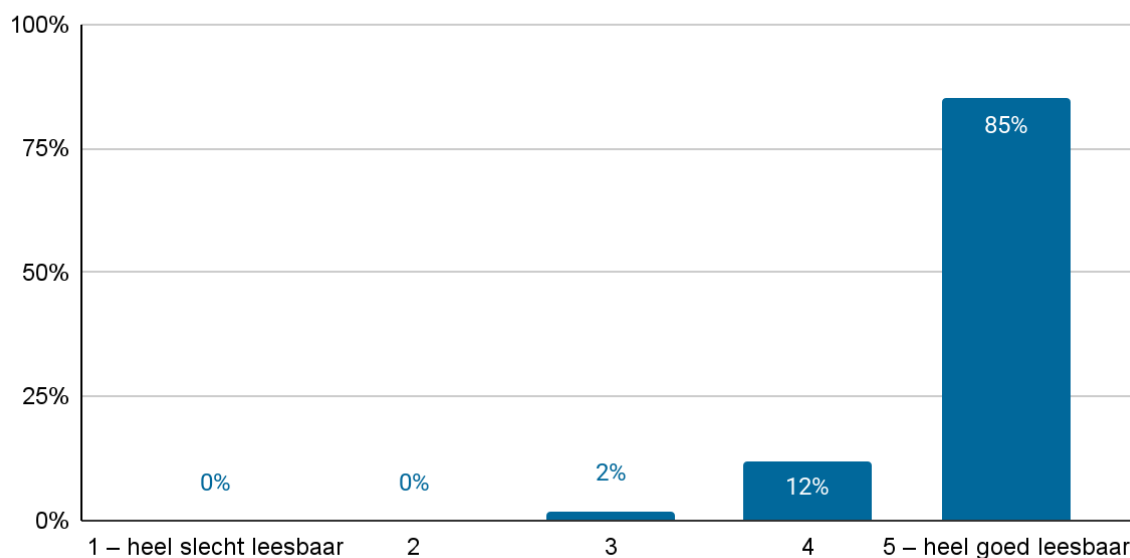
De leesbaarheid van het nieuwe stembiljet scoort hoger dan de leesbaarheid van het huidige stembiljet (nieuw stembiljet: 4,8, huidige stembiljet: 4,3). Het verschil in gemiddelde wordt met name veroorzaakt doordat meer kiezers een score 5 geven aan het nieuwe stembiljet (nieuw stembiljet: 85%, huidige stembiljet 55%).

Wat vond u van de leesbaarheid van het stembiljet?

U mag een cijfer geven tussen de 1 en de 5, waarbij een '1' staat voor 'heel slecht leesbaar' en een '5' staat voor 'heel goed leesbaar'.

Wat vond u van de leesbaarheid van het stembiljet?

Totaal experimenteergemeenten | Gemiddeld 4,8

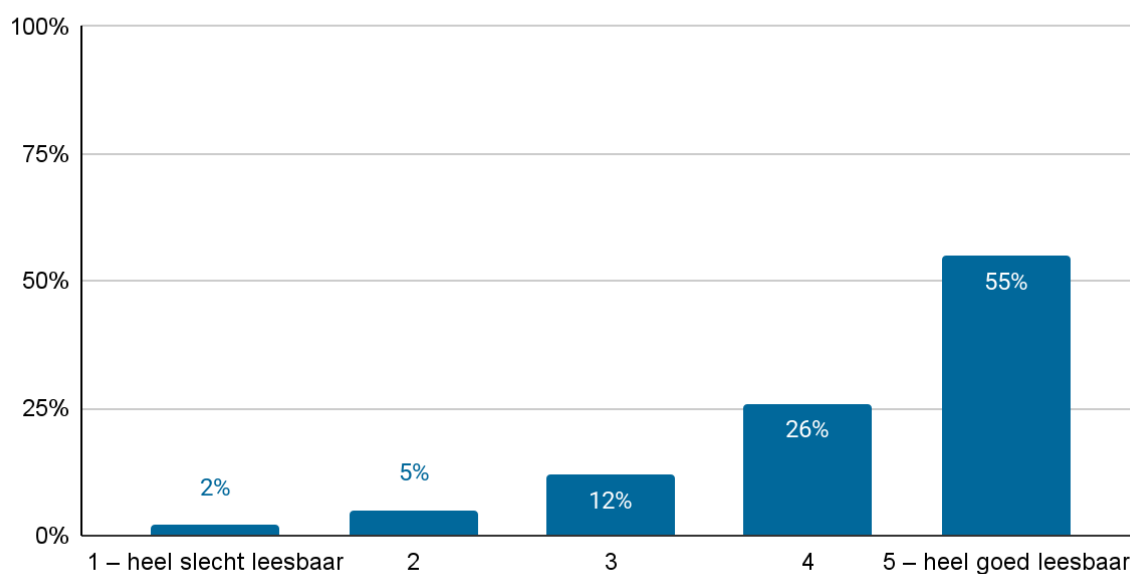

Totaal experimenteergemeenten

1 – heel slecht leesbaar	0%
2	0%
3	2%
4	12%
5 – heel goed leesbaar	85%
Gemiddeld	4,8
N =	3007

Wat vond u van de leesbaarheid van het stembiljet?

Totaal referentiegemeenten | Gemiddeld 4,3

Totaal referentiegemeenten

1 – heel slecht leesbaar	2%
2	5%
3	12%
4	26%
5 – heel goed leesbaar	55%
Gemiddeld	4,3
N =	3478

Voor alle leeftijden en opleidingsniveaus geldt dat kiezers in experimenteergemeenten positiever zijn over de leesbaarheid dan in kiezers in referentiegemeenten. Alle leeftijden en opleidingsniveaus in de experimenteergemeenten geven een 4,4 of hoger, in de referentiegemeenten is dat een 3,7 of hoger.

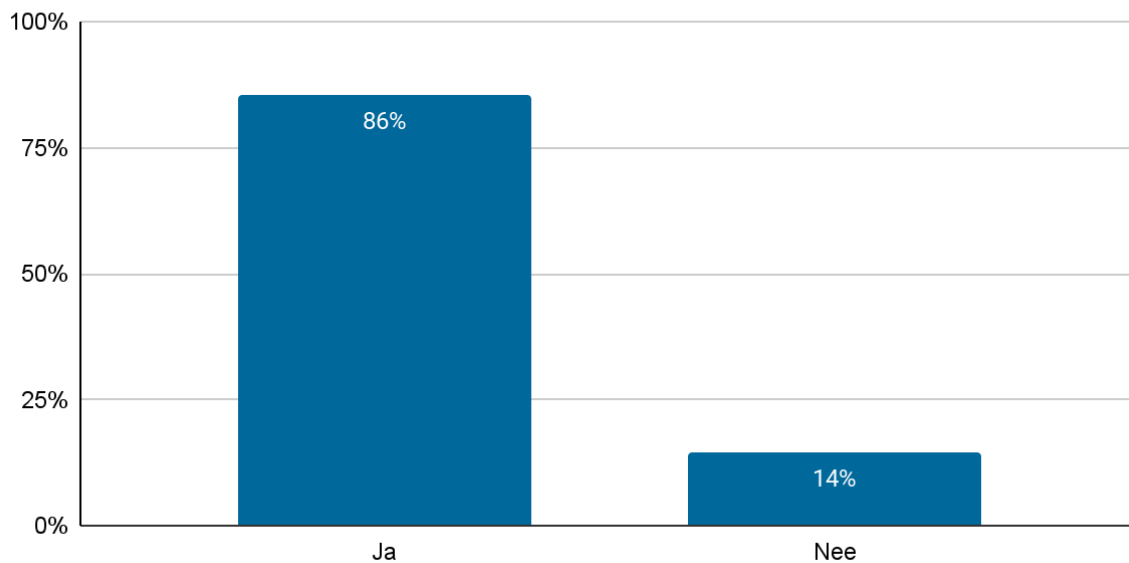
3.4 Hoe beoordeelt de kiezer de logo's op het nieuwe stembiljet?

Algemeen in experimenteergemeenten

We vroegen kiezers in de experimenteergemeenten of hen was opgevallen dat de logo's van de partijen op het stembiljet stonden. De 86% van de kiezers die dit had gezien, vroegen we om het gebruik van deze logo's op het stembiljet te beoordelen, op een schaal van 1 (heel onprettig) tot 5 (heel prettig). Gemiddeld gaven kiezers het gebruik van logo's op het nieuwe stembiljet een 4,4.

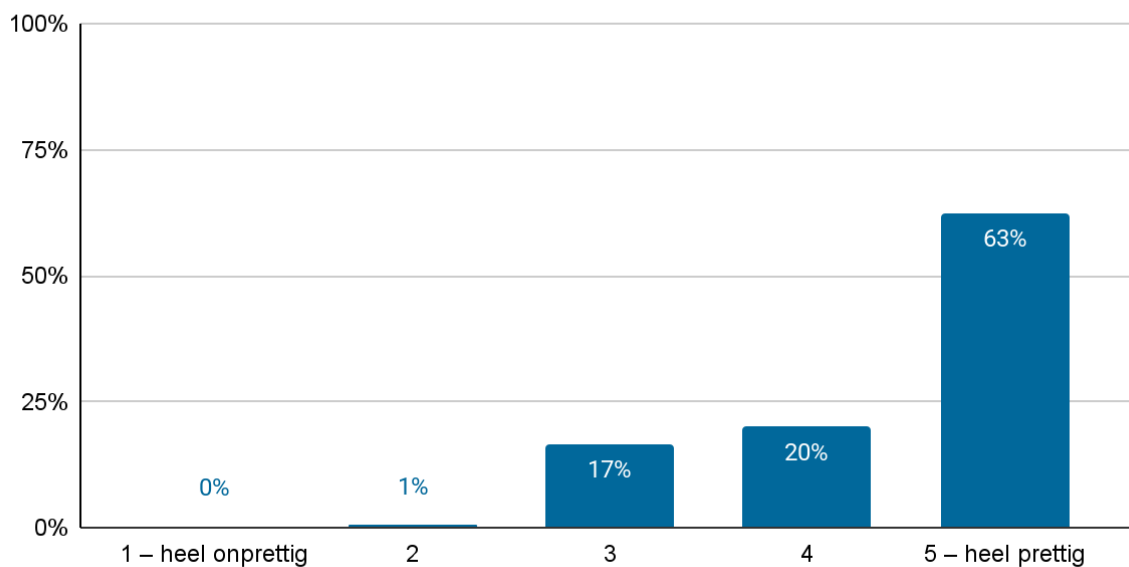
Op het stembiljet staan logo's van partijen. Is dat u opgevallen?

Totaal experimenteergemeenten

Wat vond u ervan dat de logo's op het stembiljet stonden?

Totaal experimenteergemeenten | Gemiddeld: 4,4

Eerder gestemd met het nieuwe stembiljet

Er zijn kleine verschillen in beoordeling van de logo's op het stembiljet tussen kiezers die al eerder stemden met het nieuwe stembiljet, en kiezers die voor het eerst met het nieuwe stembiljet stemden. 12% van degenen die eerder stemden met het nieuwe stembiljet hadden de logo's niet opgemerkt, bij de kiezers die voor het eerst met het nieuwe stembiljet stemden waren dat er iets meer: 16%. Ook lag de waardering bij de ervaren stemmers iets hoger. Zij

gaven gemiddeld een 4,5, degenen die voor het eerst met het nieuwe stembiljet stemden een 4.4.

3.5 Samenvatting beoordeling gebruiksgemak

Op alle onderdelen die te maken hebben met het gebruiksgemak geven kiezers in de experimenteergemeenten hogere cijfers aan het nieuwe stembiljet dan kiezers in referentiegemeenten aan het huidige stembiljet.

Het grootste verschil in waardering geldt het formaat: het huidige stembiljet krijgt een 1.9. Onder de 66-plussers scoort het huidige stembiljet zelfs nog lager: een 1.6.

	<i>Experimenteergemeenten</i>	<i>Referentiegemeenten</i>
Hoe vond u het om te stemmen met het stembiljet? 1 = heel moeilijk, 5 = heel makkelijk.	4,8	4,1
Wat vond u van het formaat? 1 = heel onhandig, 5 = heel handig	4,8	1,9
Wat vond u ervan dat de logo's op het stembiljet stonden? 1 = heel onprettig, 5 = heel prettig	4,4	nvt
Wat vond u van de leesbaarheid? 1 = heel slecht leesbaar, 5 = heel goed leesbaar	4,8	4,3

Invloed bekendheid met het nieuwe stembiljet op ervaren gebruiksgemak

Kiezers eerder stemden met het nieuwe biljet, geven iets vaker aan dat ze het 'heel makkelijk' vonden om te stemmen, het formaat 'heel handig' vonden, en het nieuwe stembiljet 'heel goed leesbaar' vonden, dan kiezers die het niet wisten. De gemiddelde scores verschillen echter niet of nauwelijks van elkaar.

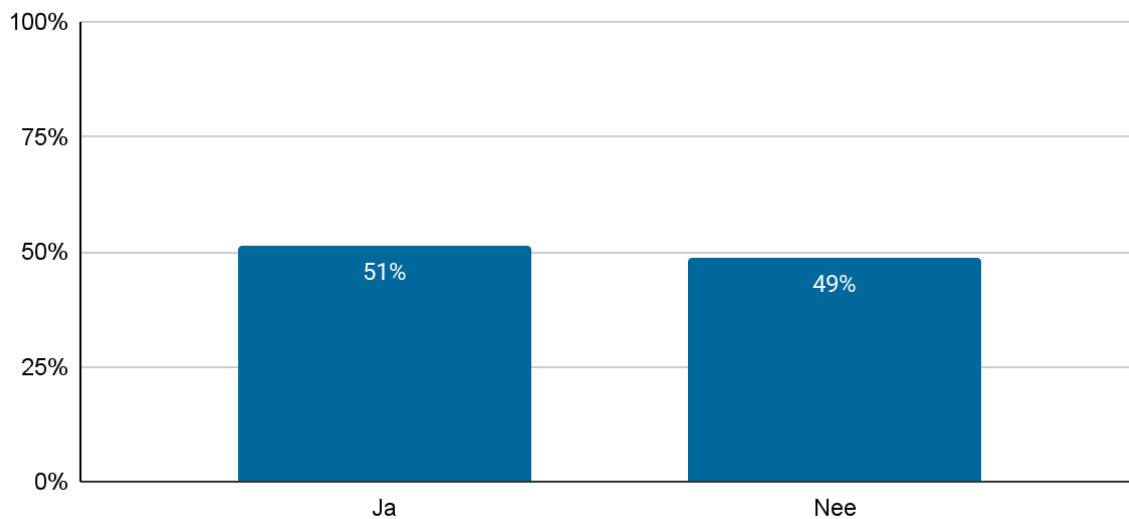
4 De waardering van de kiezer voor het gebruik van het boekje met de lijst met kandidaten in het stembokje

Hoe beoordelen kiezers het gebruik van de lijst met kandidaten in het stembokje?

Iets meer dan de helft van de kiezers heeft het boekje met de lijst met kandidaten in het stembokje bekeken. Deze stemmers vonden het makkelijk om in de lijst met kandidaten te vinden wat ze zochten. Op een schaal van 1 (heel moeilijk) tot 5 (heel makkelijk) gaven ze gemiddeld een 4,7.

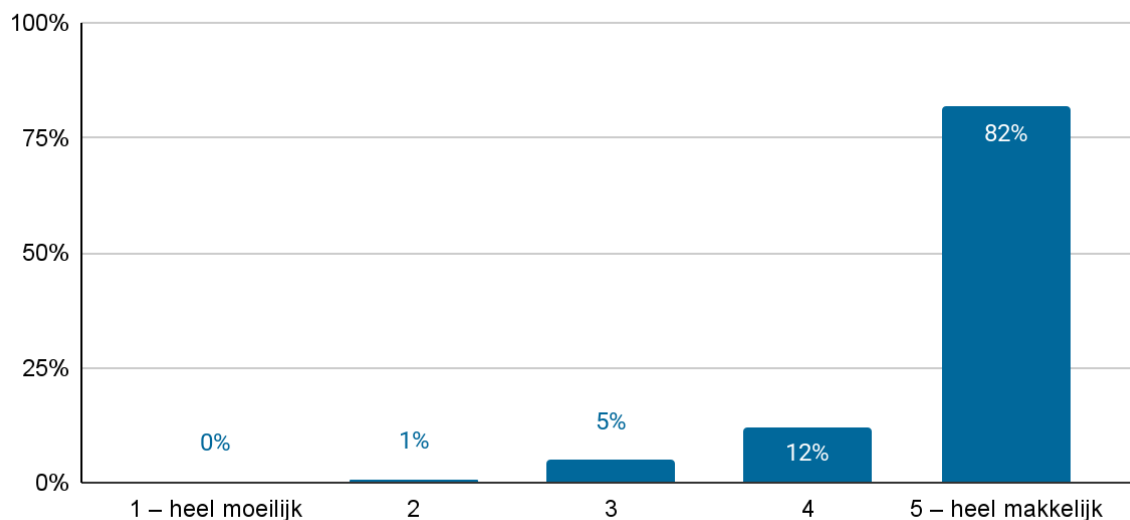
In het stembokje lag een boekje met de namen van de kandidaten.
Heeft u dat boekje bekeken?

Totaal experimenteergemeenten

Hoe makkelijk of moeilijk kon u in het boekje met kandidaten vinden wat u zocht?

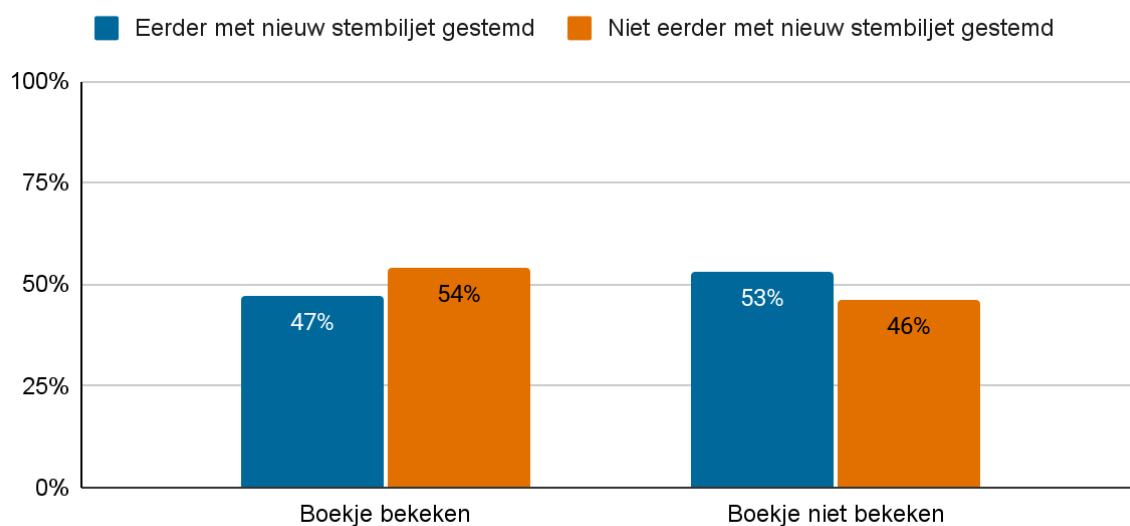
Totaal experimenteergemeenten | Gemiddeld: 4,7

Kiezers die niet eerder met het nieuwe stembiljet stemden keken iets vaker dan de ‘ervaren’ gebruikers van het nieuwe stembiljet: 54% van hen bekeek het boekje in het stembokje. Ook zij gaven gemiddeld een 4,7.

In het stembokje lag een boekje met de namen van de kandidaten. Heeft u dat boekje bekeken?

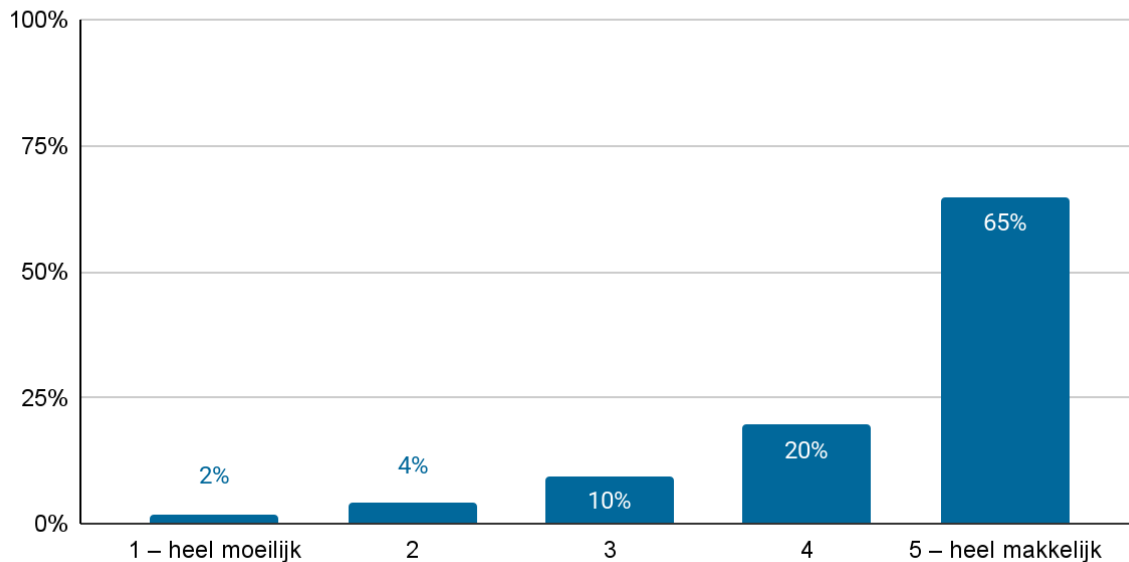
Totaal experimenteergemeenten | Gemiddeld: 4,7

Kiezers in de referentiegemeenten gaven gemiddeld een 4,4 als antwoord op de vraag 'Hoe makkelijk of moeilijk kon u op het stembiljet vinden wat u zocht?'.

Hoe makkelijk of moeilijk kon u op het stembiljet vinden wat u zocht?

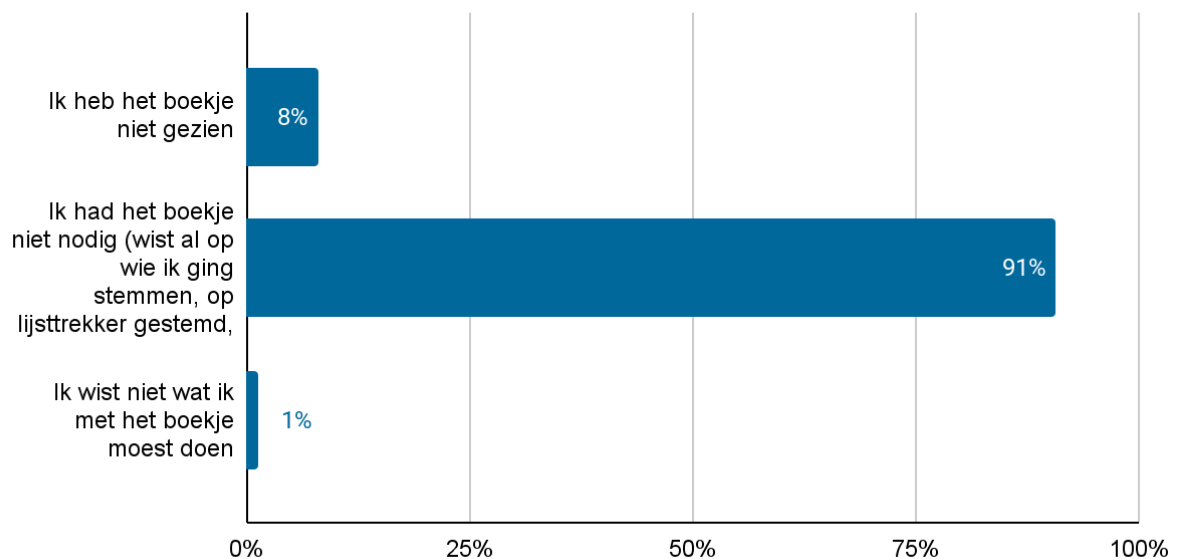
Totaal referentiegemeenten | Gemiddeld: 4,4

Van degenen die het boekje met de lijst met kandidaten in het stembokje *niet* hebben bekeken, zegt 90% dat ze het boekje niet nodig hadden omdat ze al wisten wat ze moesten stemmen.

Waarom heeft u dat boekje niet bekeken?

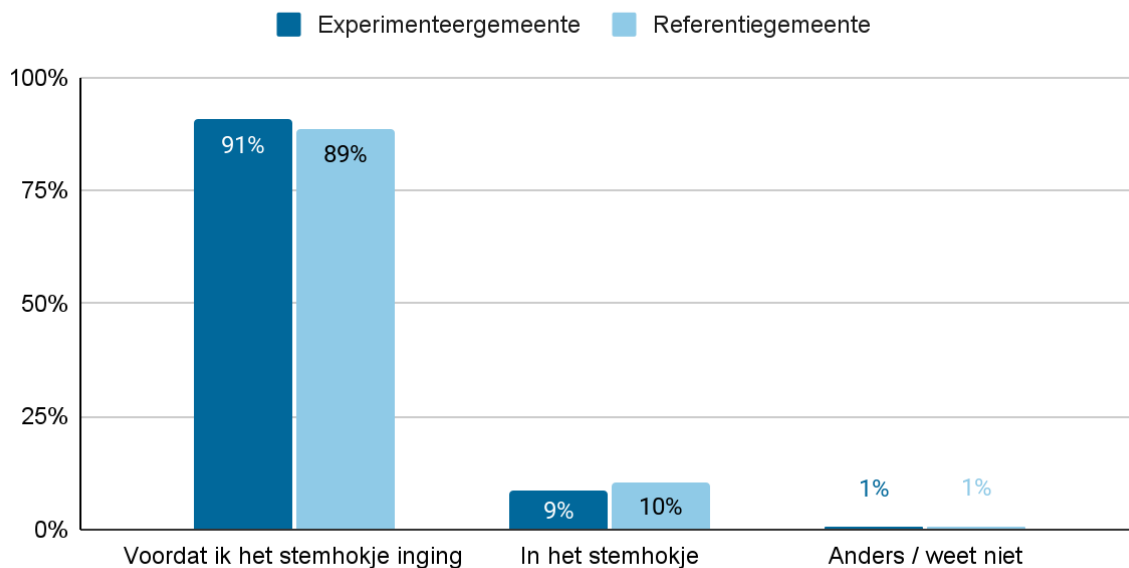
Degenen die het boekje met de lijst met kandidaten in het stembokje niet hebben bekeken

5 De wijze waarop de kiezer zijn keuze van een kandidaat bepaalt

Zowel in experimenteergemeenten als in referentiegemeenten geven negen op de tien stemmers aan de keuze voor een kandidaat gemaakt te hebben voordat ze het stembokje ingingen.

Wanneer heeft u de keuze gemaakt op welke kandidaat u ging stemmen: voordat u het stembokje inging, of in het stembokje?

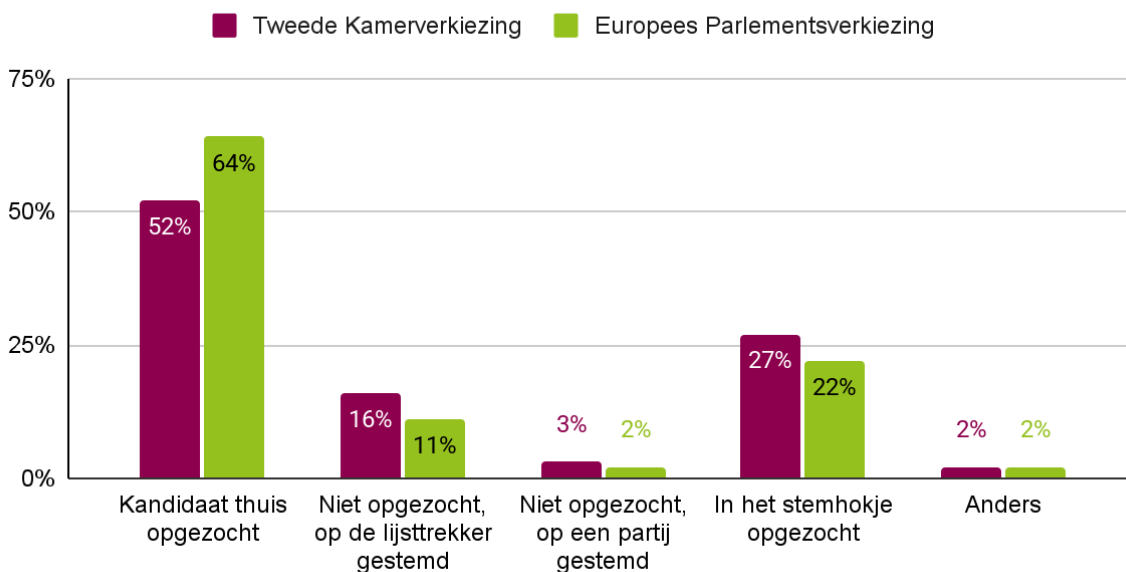

Hoe hebben kiezers het nummer van de kandidaat van hun keuze gevonden?

Ongeveer de helft van de kiezers heeft thuis al de kandidaat opgezocht. Zowel in experimenteergemeenten (52%) als in referentiegemeenten (50%).

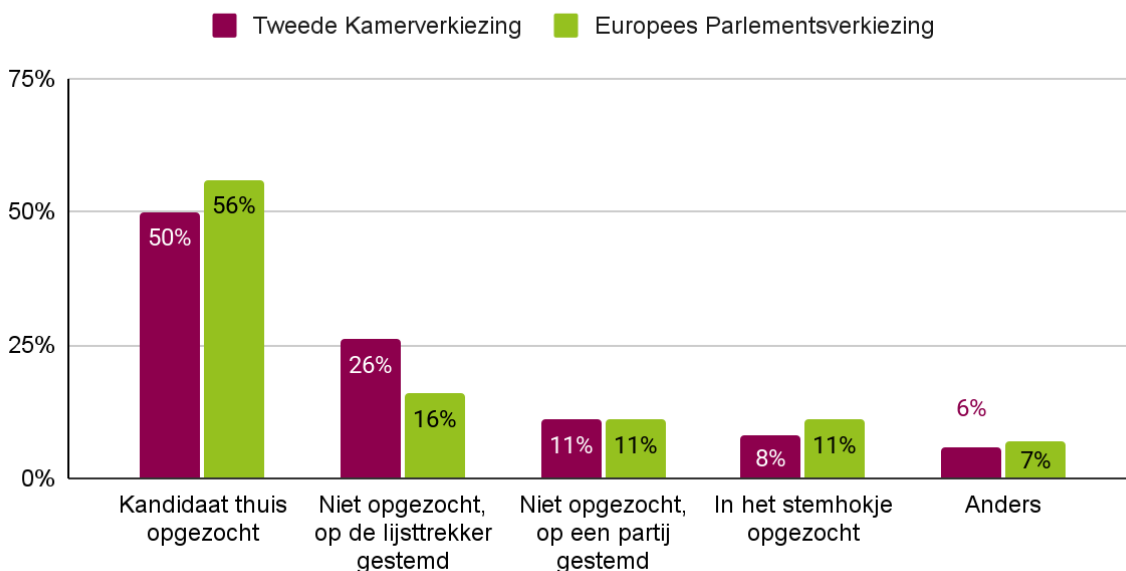
Hoe heeft u het nummer van de kandidaat gevonden op wie u wilde stemmen?

Totaal experimenteergemeenten

Hoe heeft u het nummer van de kandidaat gevonden op wie u wilde stemmen?

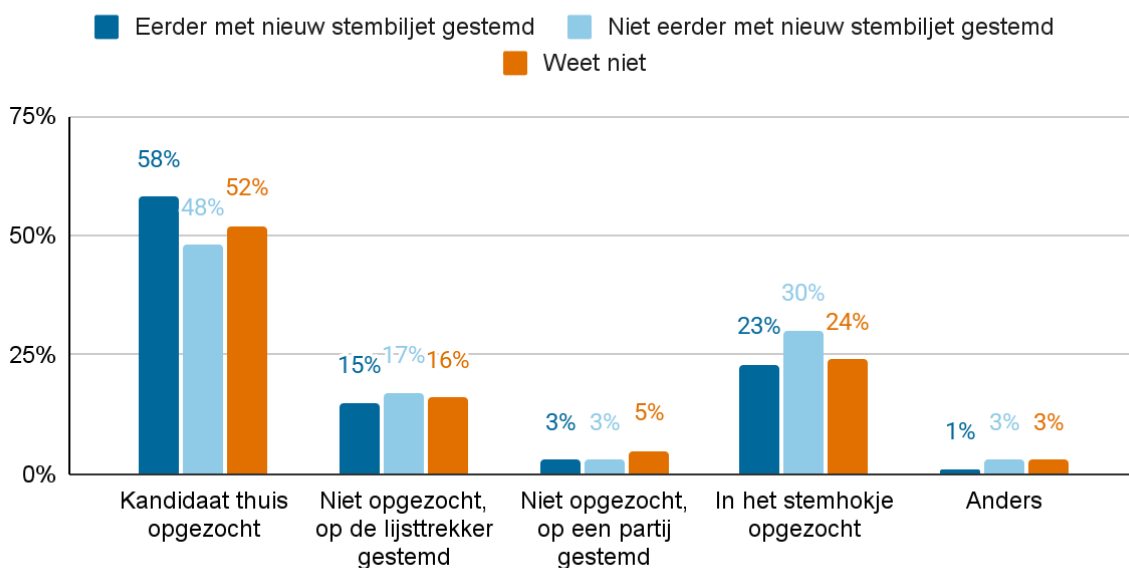
Totaal referentiegemeenten

Er zijn kleine verschillen tussen kiezers die wel eerder, en kiezers die niet eerder met het nieuwe stembiljet stemden. Van de 'nieuwe' kiezers hebben *minder* mensen thuis het nummer van de kandidaat opgezocht, en *meer* in het stemhokje.

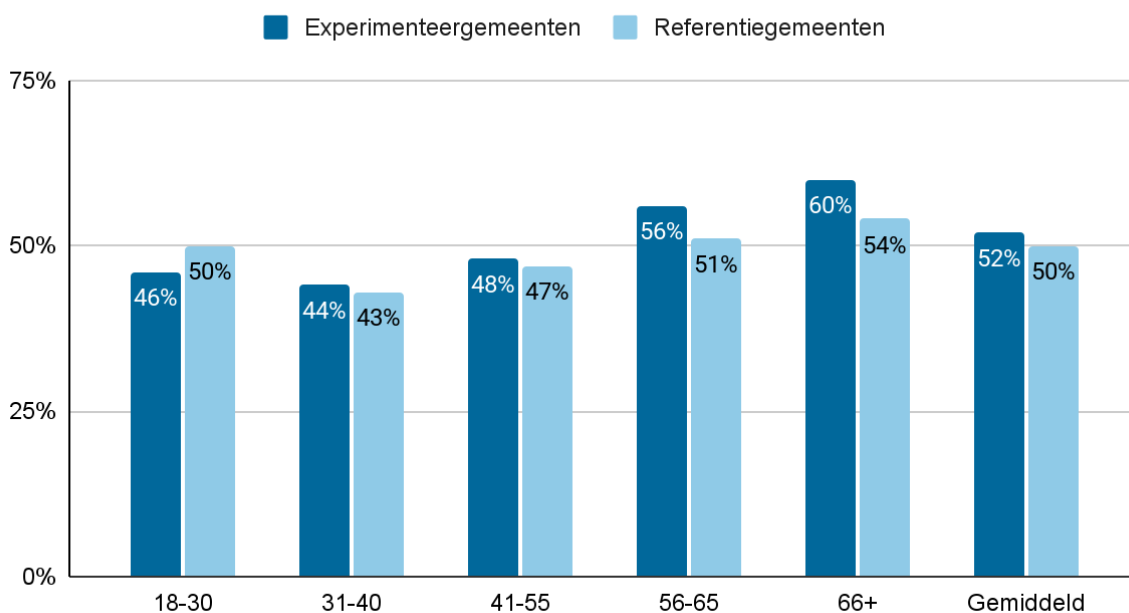
Wel en niet eerder gestemd met het nieuwe stembiljet

Hoe heeft u het nummer van de kandidaat gevonden op wie u wilde stemmen?

Hoe ouder, des te vaker deelnemers aangeven de kandidaat thuis te hebben opgezocht.

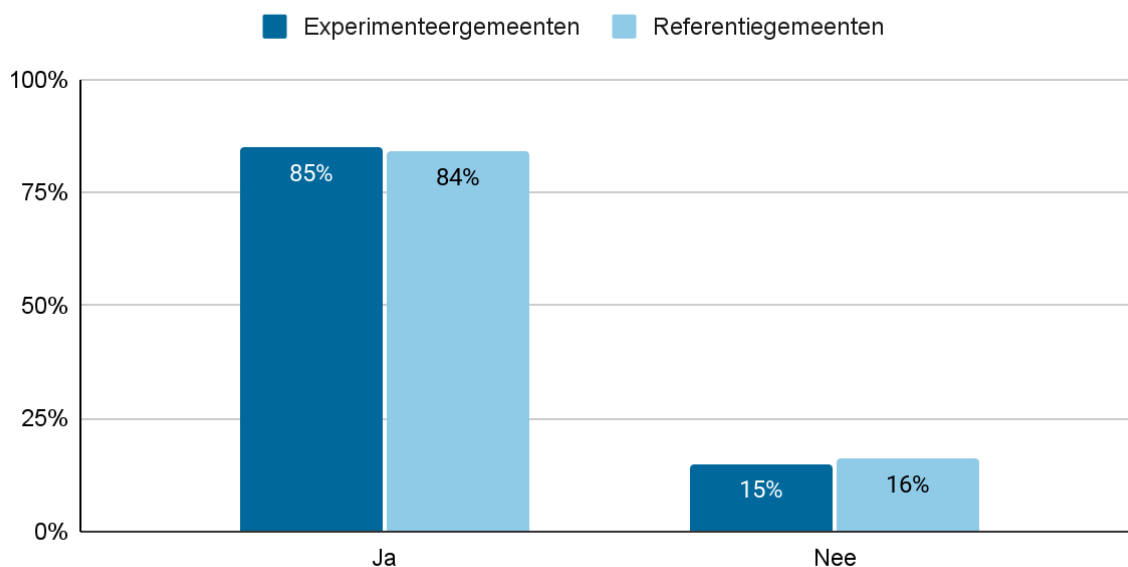
Welke leeftijd had de kiezer die de kandidaat thuis opzocht?

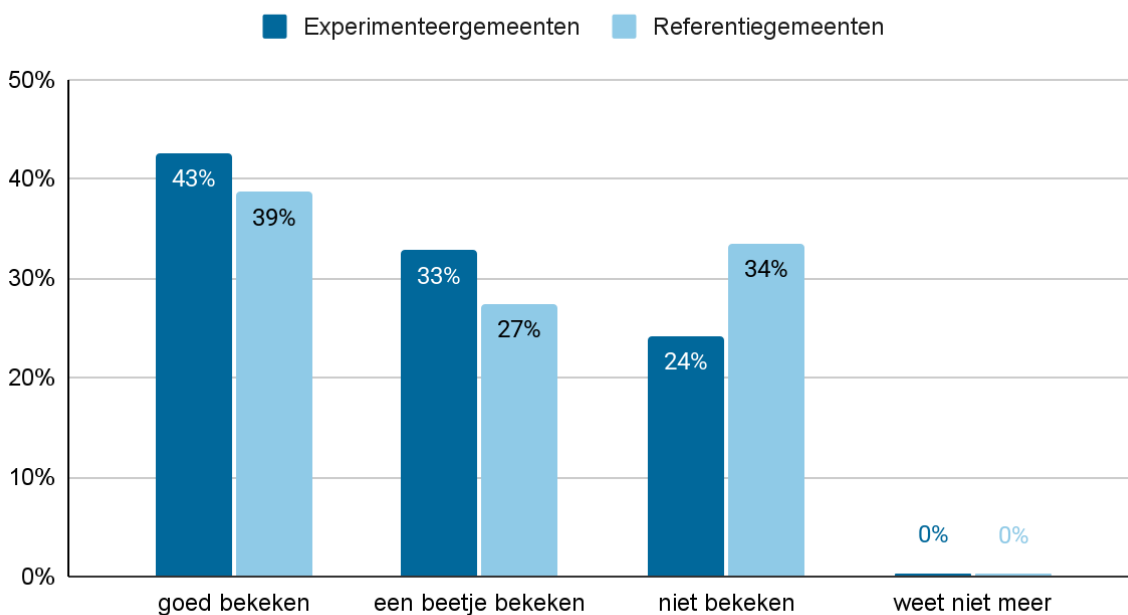
Hoe goed hebben kiezers de lijst met kandidaten thuis bekeken?

In experimenteergemeenten heeft men uitgebreider de lijst met kandidaten thuis bekeken dan in referentiegemeenten.

Kunt u zich herinneren dat u thuis een lijst met de partijen en de namen van kandidaten heeft ontvangen?

In hoeverre heeft u deze bekeken voordat u ging stemmen?

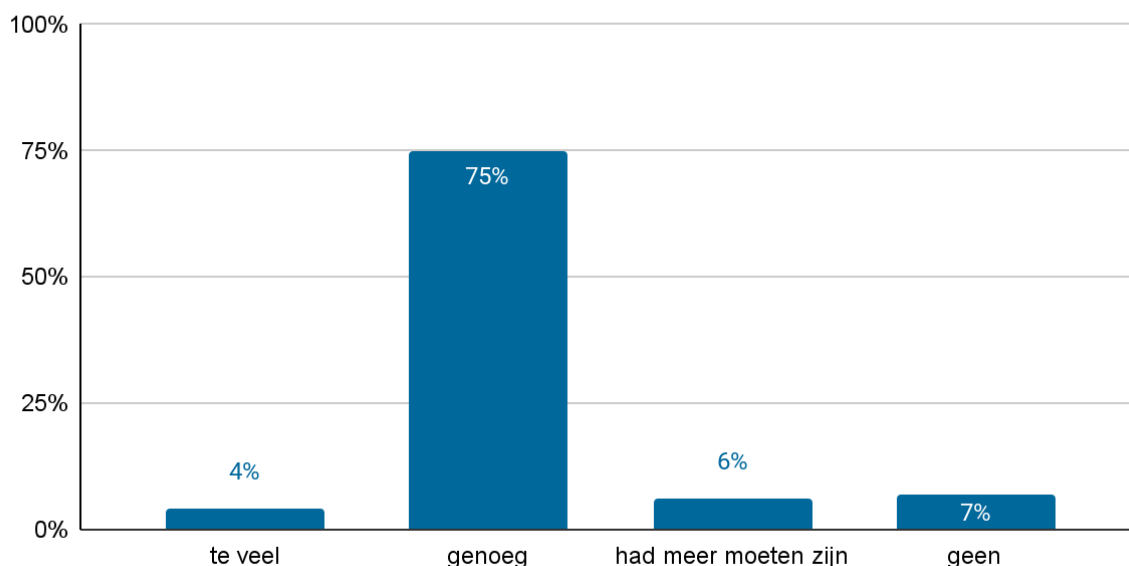
6 De waardering van de kiezer voor de uitleg vooraf

Vragen over de waardering van de uitleg over het nieuwe stembiljet en het oefenmateriaal zijn alleen gesteld in de experimenteergemeenten. Resultaten zijn hier dus niet vergeleken met de resultaten uit de referentiegemeenten.

Vinden kiezers dat zij vooraf genoeg informatie hebben gekregen over het nieuwe stembiljet?

Driekwart van de kiezers vindt dat ze vooraf voldoende informatie heeft gekregen over het nieuwe stembiljet.

Wat vindt u van de hoeveelheid informatie die u van tevoren heeft ontvangen over het nieuwe stembiljet

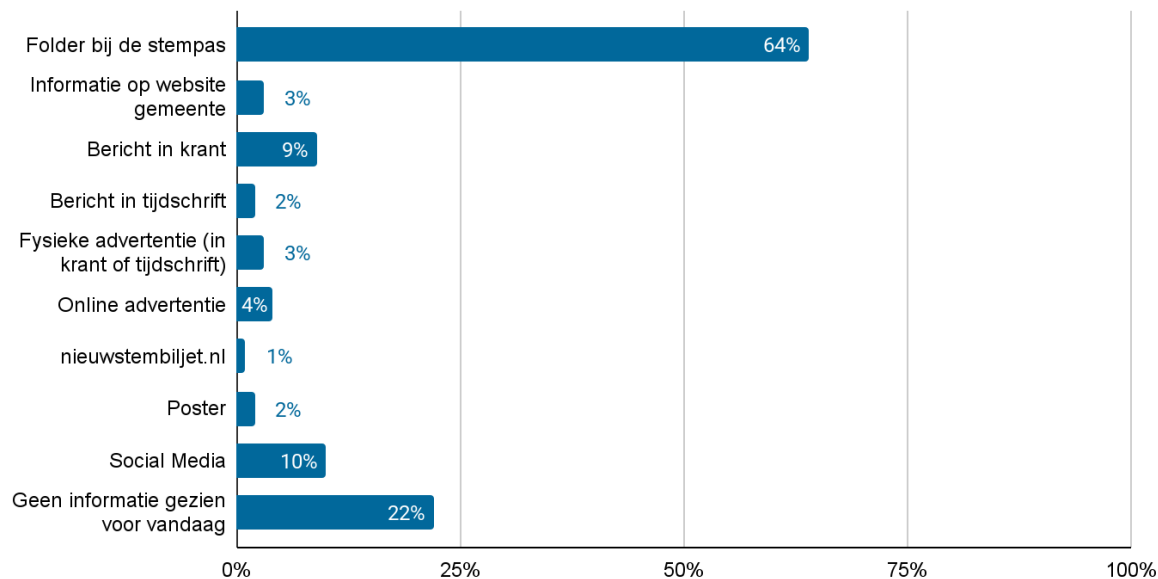

Welke informatie over het nieuwe stembiljet hebben kiezers gezien?

Spontaan genoemd

We vroegen kiezers in experimenteergemeenten welke informatie over het nieuwe stembiljet zij voorafgaand aan de verkiezingsdag hadden gezien. 64% van hen noemt spontaan (dus niet geholpen) de folder bij de stempas.

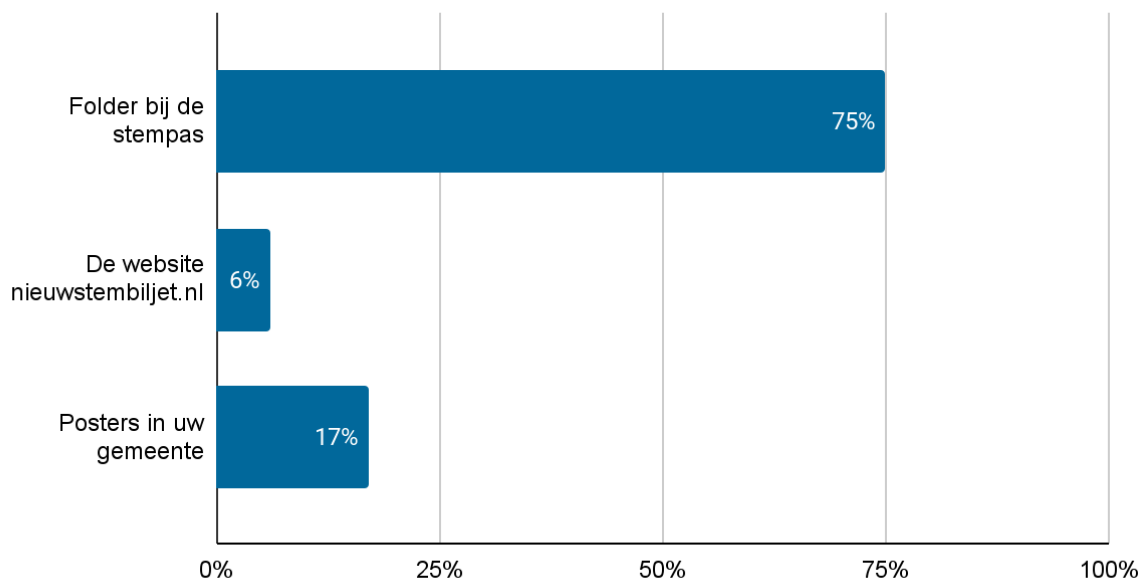
Welke informatie over het nieuwe stembiljet heeft u gezien voordat u vandaag ging stemmen?

Naar gevraagd

Als er specifiek naar wordt gevraagd, geeft 17% van de stemmers aan ook de posters in de gemeente gezien te hebben. Daarnaast heeft 6% de oefenwebsite gezien.

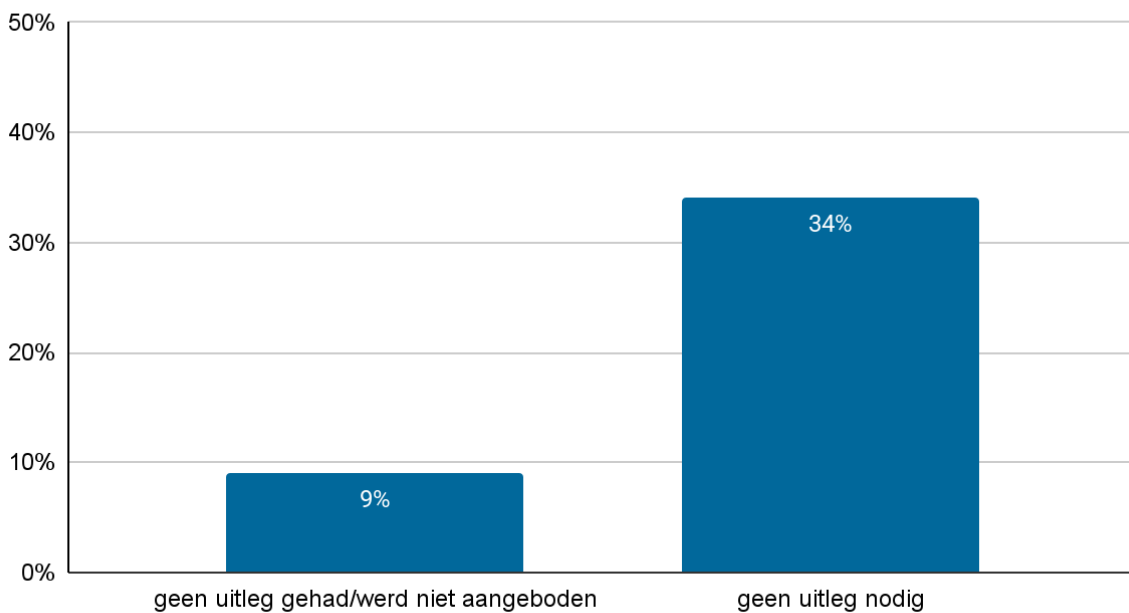
Ik ga u enkele van deze informatiebronnen noemen. Kunt u bij elke bron aangeven of u deze heeft gezien voordat u vandaag ging stemmen?

Uitleg in het stemlokaal

Het was de bedoeling dat iedereen in het stemlokaal kort uitleg kreeg over het nieuwe stembiljet. Ook als een kiezer zei wel te weten hoe het werkte. 9% van de deelnemers aan de enquête gaf aan geen uitleg te hebben gehad, ongeveer een derde zei geen uitleg nodig te hebben.

Uitleg in het stemlokaal

Waardering voor de uitleg in het stemlokaal

Of mensen nou wel of geen uitleg zeiden nodig te hebben: de waardering voor de uitleg in het stemlokaal was groot. 83% vond de uitleg heel duidelijk, het gemiddelde cijfer dat ze gaven was een 4,7 (maximaal een 5).

In het stemlokaal kreeg u ook nog kort uitleg over het nieuwe stembiljet van een van de stembureauleden. Wat vond u van deze uitleg?

Totaal experimenteeremeenten | Gemiddeld 4,7

